

2013 YILI PERGE KAZILARINDAN BİR METAL BULUNTU GRUBU
A GROUP OF METAL FINDS FROM THE 2013 EXCAVATIONS IN PERGE

ÜNAL DEMİRER*

Öz: Antalya Müzesi Müdürlüğü denetiminde Perge’de yürütülen 2013 yılı kazı ve onarım çalışmaları sırasında, anacaddenin batısındaki portikoda yangın ve çökme sonucu bir arada kalmış bir metal eşya grubu açığa çıkarılmıştır. Kandelabrum, buhurdan, kantar, kandil askıları ve tabure gibi liturjik ve günlük kullanım eşyalarından oluşan grup, olasılıkla satış için portikodaki bir dükkan önündeyken, çıkan yangınla veya depremle olduğu gibi bırakılmış ve çöküntü altında kalmıştır. Eserler Geç Antikçağ/Erken Hristiyanlık Dönemi özellikleri göstermekte olup; toplu halde bulunmalarıyla Perge’nin cadde ve portikolarında metal eşya üretim ve satışına yönelik dükkanlar bulunabileceğine dair ışık tutmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Perge • Geç Antikçağ • Erken Hristiyanlık Dönemi • Hristiyanlık Liturjisi • Metal Buluntular

Abstract: A group of metal products which became stuck together following a fire and demolition was unearthed during the excavation and restoration works conducted in the west portico of the main street of Perge by the Antalya Museum Directorate in 2013. The group which consists of liturgical and artifacts of daily use such as: candle suspensions, candelabra, incense burners, scales, iron stools, in front of the portico for their probable sale, were abandoned following the fire and/or earthquake, remaining under the debris. The artifacts range in date from Late Antiquity to the Early Christian period and suggest that at Perge there would have been shops/workshops for metal goods production and for sale in the porticos of the main street.

Keywords: Perge • Late Antiquity • Early Christianity • Liturgy of Christianity • Metal Finds

2013 yılında Antalya Müzesi Müdürlüğü tarafından Perge Antik Kentinde sürdürülen çalışmalarda; sütunlu ana caddenin, akropolis’in güneyinde konumlanan Kestros Çeşmesi’ne ulaştığı alandaki Batı Portiko’da da kazı ve temizlik çalışmaları yürütülmüştür (Fig 1). Ana caddeden iki basamakla yükselen 5.40 m. genişliğindeki *portikonun stylobati* üzerindeki kül katmanları içinde, Geç Antikçağ’a tarihlenen bir grup metal eser bulunmuştur¹.

Buluntu grubu, 2 adet bakır alaşım (BA) buhurdan, 1 adet BA bakraç, 4 adet BA *kandelabrum*, 1 adet BA göbekli çivi, 1 adet BA kantar, 1 adet sökölüp–takılabilen BA tripod, muhtelif BA üçlü kandil askıları ve 4 adet portatif demir tabureden oluşmaktadır.

Buhurdanlar (Kat. No. 1-2)

(Gr. Θυμιατήριον - Thymiaterion; Θυμιάειν=Dumanlamak)

Thymiaterion’lar, Hellen ve Etrüskler tarafından toplantı ve şölenlerde güzel kokularla tanrıları

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gölhisar Meslek Yüksek Okulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Burdur. demirerunal@gmail.com

¹ Kara – Demirel 2014, 282-283 fig. 8; Kara – Demirel 2015, XIX. Eserleri gün ışığına çıkaran kazı çalışanlarına, müze müdürü Mustafa Demirel nezdinde teşekkürlerimi sunarım.

Kat. No. 1

Kat. No. 2

Kat. No. 3

onurlandırmak için kullanılmışlardır². Hellence ‘*thymon*’, buhurdanlıklarda kullanılan, kekik türü bir bitkinin adıdır ve çağdaş Avrupa dillerine de *thyme* olarak geçmiştir. Buhurdanın Hristiyan litürjisine girişi, MS IV. yüzyıldan sonra Mısırlı Koptlar tarafından başlatılmıştır³. Hristiyanlık litürjisinde işlevi, içindeki güzel kokulu bitki veya reçineyle, mekânları kötü ruhlardan arındırmak, güzel kokmasını sağlamak; kutsal eşyaları, ekmek ve şarabı tütsülemektir. Duanın ve tövbenin sembolü olarak da kullanılmışlardır; buhurdandan yükselen tütsü dumanı, duaların tanrıya ulaşmasını sembolize etmiştir⁴. İçlerinde günlük, mür gibi kokulu ağaçlar⁵ ve çok sayıda hoş kokulu bitki yanında, genellikle Kızıldeniz’in güney kıyılarında yetişen kündür (*boswellia*) ağacının kabuk ve reçinesi yakılmıştır⁶.

Erken Hristiyanlık litürjisindeki birçok eylem, Roma İmparatorluk Dönemi’ndeki geleneklerden devşirilmiştir; Örneğin ölüm litürjisinde cenaze törenlerinde buhurdanlı müzisyen ve ağıtçıların yerini ilahi okuyan rahipler ve ölü yakınları alır. Buhurdanlı rahipler gömüden önce baş ve ayakucunda durarak ölüyü tütsülerler⁷. *Prothesis* ve ökaristi litürjileri sırasında buhurdanları yardımcı *diakon*’lar taşırlar⁸.

Genellikle uzun üçlü zincir askısıyla taşınan buhurdanlar, yarım küre, silindirik ve altıgen gövdeli olarak, *cire perdue* (içi boş balmumu) kalıp tekniğiyle üretilmişlerdir. Yarım küre ve silindirik örneklere oranla, altıgen gövdeliler daha seyrek üretilmişlerdir⁹. Altıgen ve silindirik Perge buluntularının en yakın benzerleri Kos ve Sardeis’te bulunmuştur ve “*Erken Bizans Dönemi*” ibaresiyle, en geç MS VII. yüzyıl başlarına tarihlenmişlerdir¹⁰.

Bakraç (Kat. No. 3)

10 cm çap ve 5 cm yüksekliği bulunan küçük bakraç (*situla*), kalıp tekniğiyle üretilmiştir. Dışa oldukça çekik olan ağız üzerinde karşılıklı iki halkaya, silindirik kesitli, yüksek bir kulp takılmıştır. Yan yüzey düzdür, gövde alta doğru hafifçe genişlemektedir; dip kısmında, 6 adet damla şekilli ayak bulunmaktadır. Bu tip bakraçların figürlü ya da yazıtlı, dairesel ya da yarım küre formlularının, sağlık veya şifa ile ilgili, örneğin hamamlarda kullanılmış olduğu düşünülebilir¹¹. Perge örneğinin ise benzer bir işlevle veya buhurdana benzeyen formu ve boyutları nedeniyle buhurdan olarak da kullanılmış olduğu düşünülebilir.

² Acara 1998, 194; Ambrosini 2013, 1.

³ Cooney 1947, 323 vd; Najim – Frazier 1995, 41; Köroğlu 2005, 263; Ataman 2010, 62.

⁴ Velkovska 2001, 27.

⁵ Köroğlu 2005, 3.

⁶ Acara 1998, 194; Ataman 2010, 63.

⁷ Acara 1997, 41-42; Acara 1998, 186-187.

⁸ Acara 1997, 48.

⁹ Buhurdanlar, tipleri ve üretim teknikleri hakkında daha geniş bilgi için bk. Aydın 2010, 306 vd. dn. 4-6; Köroğlu 2005, 261 vdd.

¹⁰ Militsi 2012, 272 fig. 14; Waldbaum 1983, 98-100 pl. 37, 577-578, 581-582 pl. 38, 583-584.

¹¹ Pitarakis 2015, 354 kat. 112; 357, kat. 114 üzerinde “*Theodora Hanım, sağlıkla kullan, inayetle*” yazılıdır.

Kandelabrum'lar (Kat. No. 4-7)

Metal kandilleri taşımak üzere tasarlanmış ve üretilmiş olan *kandelabrum*'larda, döküm tekniğiyle üretilmiş metal eserlerin tümünde olduğu gibi iki ana döküm tekniği kullanılmıştır: İlk teknik "*cire perdue*" yöntemidir. Bu yöntemle, balmumundan hazırlanan bir pozitif kopya kille sıvanır. Fırında pişirilen kil sertleşirken, içindeki pozitif mum kopya eriyerek kalıbın içini boşaltır. Elde edilen negatif kalıp içine eritilmiş metal dökülerek, soğuma sonrası kil kırılıp temizlendiğinde üretim tamamlanmış olur. Balmumu kalıp yönteminde hazırlanan balmumu pozitif ve bundan üretilen kil negatif sadece bir kez kullanılabilir. İkinci teknik ise parçalı kil kalıp yöntemidir. Bu yöntemde de, üretilmek istenen eserin bir örneği veya kilden yapılmış kopyası üzerinden, uygun aç ve alanlardan parçalar halinde kil kalıplar alınarak pişirilir. Pişirilen kalıp parçaları birleştirilip sabitlenerek içine döküm yapılır; soğuma sonrası parçalar ayrılarak içinden eser alınır. Parçalı kil kalıp yöntemiyle, kalıbı oluşturan parçalar deforme oluncaya kadar birden fazla döküm işlemi yapılabilir¹².

Kat. No. 4

Kat. No. 5

Kat. No. 6

Kat. No. 7

Perge buluntuları, enine yivlerle bölünmüş, kısa silindirik gövdeli ve 2 tiptedirler: düz dipler (Kat. No. 4-5) ve aslan pençeli üçayaklılar (Kat. No. 6-7). Kat. No. 1 tek parça, Kat. No. 2 iki parça, Kat. No. 3 dört parça, Kat. No. 4 ise üç parça olarak bulunmuş, kırılmayıp lehim yerlerinden ayrıldıkları anlaşılacak epoksiyle yeniden birleştirilmişlerdir.

Kısa gövdeli *kandelabrum*'lar özellikle geç antik çağda yaygın kullanım görmüşlerdir ve Perge buluntularıyla çok sayıda karşılaştırma örneği bulunmaktadır: Londra¹³, Mainz¹⁴, İstanbul, Malatya, Afyon¹⁵ ve Manisa¹⁶ müzelerindeki benzer bakır alaşım kandelabrumların neredeyse tamamı, küçük üslup değişiklikleriyle, aynı formda üretilmiştir: Geniş bir kaide veya üçayak üzerinde yatay yivlerle yükselen kısa gövde; sıvanan yağ tutan tabak şeklindeki parça ve en üstte kare kesitli, metal kandilin oturtulduğu sivri saplama bulunmaktadır. Benzer örneklere paralel olarak, Ja13 kontekstindeki buluntuların tamamıyla birlikte, kandelabrumlar da MS V. ve VI. yüzyıllara tarihlenebilirler.

Göbekli Çivi (Kat. No. 8)

8 katalog numaralı göbekli çivi, çalışma konusu gruptaki eserlerden ayrı bir alanda, Sütunlu Cad-

¹² Hostetter 1986, 165.

¹³ Walters 1914, 18 pl. 8, fig. 105; Richter 1915, 375, 1310; Bailey 1996, 75 pl. 87, 3820; 105 pl. 135, Q3923.

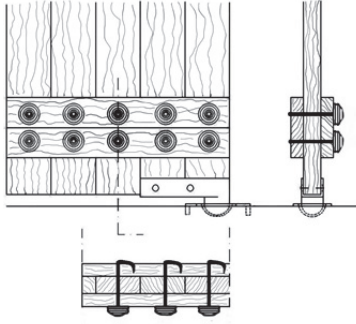
¹⁴ Menzel 1969, 109 abb. 91. 2; 123 abb. 107.

¹⁵ Gökalp 2001, 111 fig. 22 kat. no. 17, 129 fig. 52 kat. no. 39, 152 fig. 90, kat. no. 66, 168 fig. 111, kat. no. 87.

¹⁶ Waldbaum 1983, 104 pl. 40, 615.

Kat. No. 8

Çiz 1. Nihal Kocaman

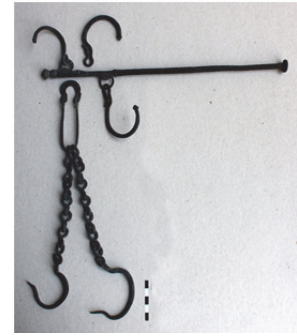
de'den F5 Çeşmesi'ne uzanan yolun güneyindeki portikoda Jb13 kontekstinde açığa çıkmıştır. Mimari aksamlar içinde, özellikle büyük kapıları oluşturan ahşap parçaların bağlanmasında kullanılan bu iri kabaranın benzerleri, Hellenistik Dönem'den başlayarak, Roma İmparatorluk Dönemi sonuna kadar Arykanda¹⁷, Numantia¹⁸, Epeiros¹⁹ ve Sardeis²⁰ gibi kentlerde bulunmaktadır.

İki parçadan üretilen göbekli çiviler, kapıları oluşturan kanatların her birindeki dikey ahşap panelleri birbirine bağlayan kuşakların sabitlenmesinde kullanılmışlardır. Çivi bölümleri kare kesitli uzun bir dövme demir saplamadan, göbek bölümleri ise döküm tekniğiyle üretilerek tornalanmış, bakır alaşım bir yarımküreden oluşmaktadır²¹. Tortalama sırasında işlenen konsentrik yivler ve merkezdeki punta deliği, örneklerin çoğunda olduğu gibi Kat. No. 8'de de belirgindir. Yarımküre göbeğin dış yüzeyi, memecikli ve memeciksiz olarak iki tipe ayrılmakta olup, Perge örneği memeciksiz formdadır. Göbekli çivilerin boyutlarını belirleyen, kullanıldıkları kapıların işlev ve büyüklükleridir; çivi bölümünün uzunluğunu belirleyen de, kapının et kalınlığıdır; kapı panellerini birleştiren atkılarda iç ve dışta çift kuşak kullanıldığında, çivi boyunun uzun tutulması zorunluluktur (Çiz. 1). Resmi-dini yapıların ana girişlerindeki portallerde iri göbekli örnekler kullanılmışken, özellikle ahşap aksamların tekniğini yansıtan taş mezar kapılarında daha küçük boyutlu örneklerin kullanıldığı görülmektedir²².

lerin boyutlarını belirleyen, kullanıldıkları kapıların işlev ve büyüklükleridir; çivi bölümünün uzunluğunu belirleyen de, kapının et kalınlığıdır; kapı panellerini birleştiren atkılarda iç ve dışta çift kuşak kullanıldığında, çivi boyunun uzun tutulması zorunluluktur (Çiz. 1). Resmi-dini yapıların ana girişlerindeki portallerde iri göbekli örnekler kullanılmışken, özellikle ahşap aksamların tekniğini yansıtan taş mezar kapılarında daha küçük boyutlu örneklerin kullanıldığı görülmektedir²².

Kantar (Kat. No. 9)

9 katalog numaralı kantarın boyutları parmak ve ayak ölçüleri kullanan Roma uzunluk sistemine dayanmaktadır ve uzunluğu 1 ayaktır²³. Kantarlarda tartmaya yarayan gezici ağırlığı taşıyan kare kesitli kol üzerindeki ölçü çizgileri "kerte" olarak adlandırılır²⁴. Kat. No. 9'da, tartı/ağırlık kolu üzerinde üç scala bulunmaktadır ve bir yüzeyi boştur. Üzerinde kerteler bulunmayan kısa kol ise, üç ayrı kanca bağlanmış olan yük koludur. Kancaların her biri, farklı denge noktaları oluşturmaktadır ve yük kolu döndüğünde, ağırlık kolu üzerindeki scala da değişmektedir. Böylece, ayrı scalalar üzerinde, ayrı ağırlık birimlerini belirleyen farklı kerteler kullanılabilir.

Kat. No. 9

¹⁷ Oransay 2006, 136 şek. 19, lev. XXIV, İ32.

¹⁸ Luik 2002, 226 abb. 179 nr. 112.

¹⁹ Hoepfner 1999, 531-532.

²⁰ Waldbaum 1983, 64 pl. 18, 258-259.

²¹ Künlz – Künlz 2003, 20 vd. 'zierknauf: süs topuzu' ve 'schmucknagel: süs çivisi' terimleri de kullanılmıştır; Ayrıca bk. Gaitzsch 2005, 56 abb. 12.

²² Hoepfner 1999, 531; Künlz – Künlz 2003, 226 abb. 5-6; 232 abb. 13.

²³ Roma uzunluk ölçü sistemleri hakkında geniş bilgi için bk. Byzanz 2001, 246 tab. 1; Oransay 2006, 124-125; Kantarlar, tipolojileri, ölçüm sistemleri ve buluntu yerleri hakkında geniş bilgi için bk. Franken 1993, 69-120.

²⁴ Meriçboyu – Atasoy 1983, 6.

Kantar sözcüğü dilimize Arapça “*kantar*” sözcüğünden geçmiştir²⁵. Literatürde kantarlardan ilk bahseden ve çalışma prensibini tanımlayan ise Vitruvius olmuştur: “*Bunu kantar dediğimiz terazilerde de görebiliriz. Kol, terazinin asıldığı ucun yakınına merkez olarak yerleştirildiğinde, kirişin diğer tarafına doğru hareket ettirilen kantar topu çentikten çentiğe yer değiştirip en uca bile ulaşsa; çok ufak ve önemsiz bir ağırlık, kirişi dengelemesi nedeniyle, tartılmakta olan çok ağır bir yüke eşit olur*”²⁶.

Roma İmparatorluğu'nun yayılım coğrafyasında, Britannia'dan Arabia'ya kadar geniş bir alanda ticari yaşamın en önemli aracı olan kantarların çalışma prensibi basittir; tartılmak istenen yük, kantarın kısa kolu ucunda, kaymasını engelleyen topuz önündeki yive zincirli ve kancalı askı aparatlarıyla asılmaktadır. Yük ve ağırlık kolları sabit olduğu için, kullanılan yüklere göre kol üzerindeki ağırlığın sağlayacağı denge doğru orantılı olacaktır. Bu denklem Visy tarafından gezen ağırlık/ yük= yük kolu/tartı kolu olarak²⁷; Franken tarafından da içler-dışlar çarpımı kullanılarak yük x yük kolu = tartı kolu x gezen ağırlık şeklinde²⁸ formüle edilmiştir. MS II-III. yüzyıllara tarihlenen Osterburken tipi²⁹, MS IV. yüzyıla ait Vodice (Hırvatistan) buluntusu³⁰, MS IV-VI. yüzyıllar arasına tarihlenen Konstantinopolis tipi³¹, MS VII. yüzyıla tarihlenen Yassıada tipi³², Arykanda³³ ve Sardeis³⁴ gibi merkezlerde bulunan benzer örnekler, kantarların II. ve VII. yüzyıllar arasındaki dönemde yaygın kullanıldığını göstermektedir. Uzun süreli kullanıma uygun, kullanım prensibi değişmeyen, dayanıklı metal malzemeden üretilmiş araçlar oldukları için; üretildikleri değil ancak son kullanım tarihlerinin, buluntu kontekstindeki diğer verilere göre yapılabileceği açıktır.

Tripod (Kat. No. 10)

Perge'de bulunan tripod üniktir; alt kısmı insan ayağı, üst kısmı ise sarmaşık yaprağı şeklindeki üç ayağın her biri ayrı dökülmüş, demonte ayakların üst ve orta bölümlerindeki kare delikler, üç eşit aralıkla yerleştirilmiş kare kesitli montaj çıkıntılara sahip, birleştirici iki çembere monte edilmek üzere tasarlanmışlardır. Daha geniş boyutlu ve üstteki deliklerde kullanılmış olması muhtemel ikinci çember kontekstte bulunamamıştır.

Ayaklar üzerindeki montaj delikleri farklı boyut ve açılara sahip oldukları için, çember/ bilezik üzerindeki çıkıntılara yerleştirilirken sıkışacağından, hangi ayağın hangi çıkıntıya takılacağını belirleyen A, B harfleri ve bir haç hem ayaklar hem de bilezik üzerine karşılıklı kazınmıştır. Yerleştirilen ayağın sabitlenmesi için de kısa bir zincirle gövdeye bağlanmış pimler kullanılmıştır. Birleştirici bileziğin konik iç yüzeyi, tripodun metal, cam veya pişmiş toprak bir kap taşıdığını göstermektedir.

Taşıyıcı üç ayağın birbirine bağlandığı çemberlerden oluşan metal

Kat. No. 10

²⁵ Franken 1993, 69.

²⁶ Vitr. *de Arch.* X. 3-4.

²⁷ Visy 1994, 435.

²⁸ Franken 1993, 69; Oransay 2006, 128 dn. 8.

²⁹ Franken 1993, 85 abb. 8.

³⁰ Pflaum 2007, 299 pl. 1, fig. 11, 15a.

³¹ Franken 1993, 91 abb. 11; Byzanz 2001, 247-248, III. 25; Kürkman 2003, 284 kat. no. 29-30.

³² Bass – van Doorninck 1982, 214 fig. 10. 8.

³³ Kuban 1993, 134 taf. XXXIV abb. 6; Oransay 2006, 121 şek. 18, lev. XXII, H5.

³⁴ Waldbaum 1983, 81 pl. 28, 435-437.

tripodlar, genellikle bakır alaşım döküm malzemenen üretilmişlerdir. Dik duran ayakları üst bölümde birleştiren çembere ek olarak ayakların orta bölümünde esnemeyi önlemek için başka bir çember ya da çapraz kuşaklarla destekler eklenmiştir. Formu belirleyen ayak sayısıdır; gerek birleştirici ve destekleyici kuşaklarda, gerekse ayaklardaki farklılıklar çok değişken ve çeşitlidir. İşlevleri de tablalı veya tablasız olmalarına göre değişir; tablalılar masa ya da sehpa olarak kullanılırken tablasızlar *amphora* veya *dinos* gibi kaidersiz kapları; küçük boyutlu olanlarsa ritüellerde kullanılan sıvı sunu kapları veya buhurdanları taşımak üzere tasarlanmışlardır. MÖ I. binde Luristan³⁵, aynı dönemde Hellas'ta Kourion³⁶, Geç Geometrik Dönem'de Panhellenik kült sembolleri olarak Boiotia³⁷ gibi farklı merkezlerde görülen erken formlar, zamanla MS VI. yüzyıla tarihlenen Sion Definesi'ndeki üçayaklı buhurdan veya aynı dönemden Freer Standı³⁸ gibi üslup, boyut ve işlev değişiklikleriyle her dönem süregelmişlerdir. Geç Roma Dönemi tabakalarında bulunmuş olan Perge örneğinin kullanım amacı, kullanım yeri veya işleviyle ilgili olarak, buhurdanlar ile birlikte bulunmasından dolayı, litürjik bir eşya olduğu düşünülebilir.

Üçlü Askılar (Kat. No. 11)

Üçlü askı buluntu grubundaki tüme yakın ve sağlam durumda 25 askının hepsi yaklaşık aynı tip ve boyuttadır: Üst bölümde taşıyıcı ana kanca, bu kancaya deliklerle bağlanmış üç adet yassı metal plaka/şeritten askı kolları ve bu kollar ucundaki deliklerde kandile sabitlenmeye yarayan kancalar bulunmaktadır. Hepsinin yaklaşık yüksekliği yarım ayak=14,5 cm'dir.

Üçlü askılar, MS IV. yüzyıldan başlayarak, Geç Roma Dönemi sonuna dek cam, pişmiş toprak veya metal kandillerde, çoklu kandil taşıyıcılarında, buhurdanlarda ve kantarlarda³⁹ taşıyıcı aparat olarak kullanılmışlardır. Form olarak, zincir ve plaka askılı olmak üzere iki tipte üretilmişlerdir. Ucunda askı kancaları bulunan üç ayrı kolun, üst bölümdeki ana taşıyıcı kancaya halkayla sabitlemeleriyle tasarlanmışlardır.

Kat. No. 10

Bazı örneklerin üçlü askılarla birlikte bulunması⁴⁰, omuzunda delikler bulunan metal kandillerin üçlü askıyla kullanılmış olduğunu kanıtlamaktadır. Pişmiş toprak kandillerde de aynı yöntem kullanılmış olabilir düşüncesiyle yapılan literatür taramasında, diskus çevresinde üç delik bulunan örnekler olduğu görülmektedir⁴¹. Yine ağız kısımlarında delikler bulunan cam örneklerin⁴² gösterdiği gibi, cam kandil kâselerinde de üçlü as-

³⁵ Moorey 1972, 144 fig. 1.

³⁶ Benson 1960, 9 vdd. pl. I, fig. 1-4; pl. II, no. 1-21.

³⁷ Papalexandrou 2008, 274 fig. 14-15.

³⁸ Nees 2012, 222 fig. 1; 225 fig. 3.

³⁹ Holth 1919, 21 pl. 1D.

⁴⁰ Gökalp 2001, 101 fig. 6, kat. no. 5; 102 fig. 7, kat. no. 6; 103 fig. 8, kat. no. 7; 130 fig. 55, kat. no. 40; 136 fig. 61, kat. no. 45; Atasoy 2005, 4, kat. no. 7; 17, kat. no. 32.

⁴¹ Walters 1914, 201 kat. no. 120; 22, kat. no. 125-126; 48 kat. no. 336, 340; 49 kat. no. 342, 344-346; Menzel 1969, 96 abb. 80, nr. 1, 4-5; Bailey 1996, 28 pl. 29, Q3627; Metin 2012, 268, K6; 272, K12; 278, K20; 399, K244; 518, 459, 522, K467.

⁴² Acara – Olcay 1998, 268 fig. 2f.

kılar kullanılmış olması mümkündür.

Assos'ta bulunan ve "Geç Roma" olarak geniş bir zaman dilimi içine tarihlenen örnek⁴³, "üç pendanlı kanca" olarak tanımlanmıştır. Kos, Hama ve Sardeis benzerleri ise MS V. yüzyıla tarihlenmekte ve "kandil askısı" olarak tanımlanmaktadır⁴⁴. Bu bilgiler ışığında, Perge'de bulunmuş olan küçük boyutlu üçlü askılar, "plakalı" tipte kandil askısı olarak tanımlanarak MS V-VI. yüzyıllara tarihlenmektedirler.

Tabureler (Kat. No. 12-15)

4 adet açılır-kapanır demir tabure, bakır alaşım eşyalardan oluşan buluntu grubuyla birlikte bulunmuştur. İki dikdörtgen çerçevenin, orta bölümlerinde sabitlendikleri, açılıp-kapanmalarını sağlayan pimli mafsallar ile birleştirilmesiyle tasarlanmışlardır. Tümünün de yangın ve çöküntü esnasında kapalı olmaları, birlikte buldukları BA eşya grubuna taşıyıcı sehpa olarak kullanılmadıklarını göstermektedir. Olasılıkla kapalı olarak dükkân önünde satışa hazırlanmış oldukları sırada çıkan yangınla buldukları şekilde terk edilmişlerdir. Antalya Müzesi ve Restorasyon Bölge Laboratuvarı tarafından onarım programına dâhil edilmişlerdir; onarım ve koruma uygulamaları bittiğinde tümünün de mafsallarının işlerlik kazanması ve restore edilmeleri mümkündür.

Antikçağda kullanılmış olan portatif taburelerin terminolojisiyle ilgili karışıklık, bu noktada belirleyici bir saptama yapmayı gerektirmektedir. Klasik Dönem mezar stelleri üzerinde görülen arkalıksız tabureler, dört ayaklı sabit veya iki mafsallı açılır-kapanır olmaları gözetilmeksizin *διφροσ=diphros* olarak tanımlanmaktadır⁴⁵.

Sella curulis ise, Roma İmparatorluk Dönemi'nde politik ve askeri gücün sembolü olarak kabul edilen, *dictator*, *praetor*, *magistratus*, *aedilis* ve *ensor* gibi unvanları taşıyan kişilerce kullanılmış, açılır-kapanır bir arkalıksız iskemlemdir⁴⁶. Livius⁴⁷, bu iskemlenin kökeni olarak, Etruria'yı gösterir. Açılır-kapanır ve kolay taşınır olması, arazide de kullanılma kolaylığı sağlamış olan *sella curulis*, magistratlar tarafından askeri kamplarda kullanıldığında, teknik olarak *sella castrensis* olarak da

⁴³ Comstock – Vermeule 1971, 422 fig. 609.

⁴⁴ Ploug *et al.* 1969, 48 fig. 19. 2; Waldbaum 1983, 102 pl. 39, 605; Militsi 2012, 266 fig. 4.

⁴⁵ Thickpenny 1985, 6 vd. dn. 3 fig. 1-4; Andrianou 2006, 226 vd. dn. 31.

⁴⁶ Smith 1859, 846; Wanscher 1980, 124; Schäfer 1989, 24 vdd; van Veen 1992, 202 dn. 15; Uzzi 2007, 64-65.

⁴⁷ Liv. I.8: "Fakat ben kendi hesabıma komşu Etrüsklerden gelen düşüncüyü paylaşacağıma inanıyorum. Oradan *sella curulis* ve yine oradan erguvan renkte bordürleri bulunan toga alınmıştır". Smith 1859, 846; Orlin 2008, 243.

alandırılmıştır⁴⁸. *Sella curulis* sadece taht olarak emperyal gücün değil, onur ve asaletin de simgesi olmuş, örneğin törenlerde yabancı krallar veya yöneticiler için de kullanılmıştır⁴⁹. Erken Hristiyanlık Dönemi'nde de politik sembolü tanrısallığa evrilmiş; Hz. İsa betimlerinde taht olarak kullanılarak, dinsel bir sembole de dönüşmüştür⁵⁰.

Başlangıçta yetki ve asalet sembolü olarak görülen bu pratik tabure, konforsuz olmasına rağmen, taşıma ve kullanım kolaylığı nedeniyle günlük yaşamda da tercih edilerek yaygın kullanım alanı bulmuştur. Çok çeşitli yeni formlar üretilerek, İpek Yolu boyunca Asya'da da yayılmış⁵¹, günümüze kadar da kullanılmıştır. İki mafsal üzerinde hareket eden iki hafif yapılı parçadan ibaret taburenin iskeleti üzerinde, sabitlenmeyi sağlayarak oturma alanı oluşturan sağlam bir kumaş veya deri; bunun üzerinde de oturuş rahatlığı için *pulvinar* adlı minderler kullanılmıştır⁵².

Dolayısıyla, temelde iki ana parçadan oluşan, açılır-kapanır özelliğe sahip bu hafif taburelere literatürdeki "*diphros, curulis, castrensis, folding stool, campstool*" gibi adlardan birini seçmek malzeme, teknik, biçem, dönem gibi özelliklerde ortaklık kurma açısından yetersiz kaldığından, en uygun tanım, dilimizde "*sökülüp-takılan, kolay taşınan, açılır-kapanır, seyyar*" anlamlarını içeren "*portatif*"⁵³ tabure olacaktır.

Bergama Yortanlı/Alliano⁵⁴, Sardeis⁵⁵, Zeugma⁵⁶ ve Side⁵⁷ gibi kentlerde bulunan benzerler, form, ölçü ve malzeme açısından ortak özellikleri güçlü bir şekilde yansıtmaktadırlar.

Sonuç ve Tarihleme

Bulutnu kontekstindeki görünüm, caddenin batısındaki dükkânlar önünde, portikoda satışta olan metal eserlerin büyük bir deprem veya yangın ile terkedildiği ve olasılıkla ahşap olan bağlayıcı üst-yapı kirişlerinin göçmesiyle oluşan çöküntü sonucu da eserlerin çıkarılamayarak yıkıntı altında kalmış olduğunu düşündürmektedir (Fig. 2). Grup içindeki bakraç, tripod ve buhurdanlar, Erken Hristiyanlık liturjisi içinde kullanımlarını gördüğümüz eserlerdir. Üç kollu kandil askıları, *kandelabrum*'lar, kantar ve portatif tabureler ise günlük yaşamın birer parçasıdır. Farklı özelliklere sahip eşyaların bir arada bulunması, buluntu kontekstinin dinsel bir mekân olmayıp, metal eşyalar satılan bir dükkân olduğunu göstermektedir. Kazı çalışması sadece portikoda yapılmış olup, arka bölümlerdeki dükkân veya işliklerde kazı yapılmamıştır (Fig. 1). İleride sürdürülecek çalışmalarda farklı malzemelerin üretimine ilişkin kanıtlar sunabilecek endüstriyel faaliyetlere dair izler bulmak da olasıdır.

Jb13 açmasında bulunan 8 Kat. No.lu göbekli çivi, Roma İmparatorluk Dönemi'nde büyük

⁴⁸ Wanscher 1980, 208; Linderski 1996, 174 dn. 107; Schäfer 2003, 258 abb. 9.

⁴⁹ Weinstock 1957, 148-149.

⁵⁰ Spieser 1998, 65.

⁵¹ Çin'de "*Hu chuang=Barbar Yatağı*" adı verilen ve olasılıkla Doğu Roma eyaletleri, Arabia ve Persia üzerinden gelen ilk katlanır iskemleler MS II. yüzyıldan sonra görülür; Wood 2002, 86; Hindistan Gandhara'dan bir örnek için bk. Dalton 1907, 43; Rowland 1949, 5.

⁵² Pollen 1874, XXXVII.

⁵³ TDK s.v. *portatif*.

⁵⁴ 1998 yılı Alliano Kazısı "E VIII e2" açmasından demir bir örnek Doç. Dr. Daniş Baykan tarafından yayına hazırlanmaktadır.

⁵⁵ Waldbaum 1983, 79 pl. 26, 423 pl. 27, 424; Crawford 1990, 92, E16, fig. 525.

⁵⁶ Dieudonne-Glad *et al.* 2013, 141-143 fig. 72, pl. 371a-b.

⁵⁷ Oransay 2012, 229 fig. 3.

portallerde yaygın olarak kullanılmış bir aksamdır ve MS I-III. yüzyıllar arasına tarihlenebilir. Buluntu grubunu oluşturan diğer eserlerin benzerleriyle yapılan karşılaştırmalarda ise, literatürdeki birçok örneğin “*Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi, Geç Antikçağ, Geç Doğu Roma Dönemi, Erken Hristiyanlık Dönemi*” gibi geniş zaman aralıkları içinde tarihlendikleri görülmektedir.

Organik eserlere nazaran daha dayanıklı olduğu için yıkımdan kurtularak günümüze ulaşabilen bu metal eser grubu, Erken Hristiyanlık Dönemi’nde Perge’de günlük ticari yaşamla ilgili bilgilerimizde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Niteliklerine göre etütlük ve envanterlik olarak tasniflenen eserler üzerinde kazı ekibi ve Restorasyon Bölge Laboratuvarı uzmanları tarafından temizlik ve koruma uygulamaları yapılmış olup, onarım ve belgeleme çalışmaları devam etmektedir.

KATALOG

Kat. No. 1**Ant. Müze Env. No:** 2013/190**Eserin Adı:** Buhurdan**Eserin Yapıldığı Madde:** Bakır Alaşım**Buluntu Yeri:** Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/19,74 m**Ölçüleri:** Y: 6,3; G: 7

Tanımı: Kalıp tekniğiyle yapılmış, altıgen form-
lu gövdede ağız ve dip profilleri dışa çekik. 6 yan
yüzey bezemesiz. Dipte 3 adet stilize aslan ayağı
mevcut; üçlü zincir askı, ağızdaki bütünleşik 3
halkaya geçmekte. Taşıyıcı halkalar, ayakların
bulunduğu yüzeylerin aralarında tasarlanmış; as-
kının bir ucu kopuk ve eksik.

Literatür ve Benzerler: Waldbaum 1983, 98–
99 pl. 37, 577-578, 581; Crawford 1990, 64 fig.
303-304; Acara 1997, 221 vdd; fig. 89b, kat. no.
68; fig. 92, kat. no. 60; fig. 94, kat. no. 61; fig. 96,
kat. no. 63; fig. 97, kat. no. 64; fig. 101, kat. no. 67;
fig. 104, kat. no. 69; fig. 105, kat. no. 70; fig. 119,
kat. no. 77; Aydın 2010, 318 fig. 1; Brokalakis
2005, 44-48 fig. 14-15; Köroğlu 2005, 302 es. 37,
env. no. 4738; Militsi 2012, 272 fig. 14

Kat. No. 2**Ant. Müze Env. No:** 2013/192**Eserin Adı:** Buhurdan**Eserin Yapıldığı Madde:** Bakır Alaşım**Buluntu Yeri:** Perge, Ja. 13. T12. Ta 20.26/
19,74 m**Ölçüleri:** Gövde Ç: 7,4; Üst Ç: 9; Y: 5; Zincir Y:
30

Tanımı: Kalıp tekniğiyle yapılmış, yatay yivli
silindirik gövdeyi 3 adet üçgen formlu ayak ta-
şımakta. Dışa çekik ağızda bütünleşik halkalar
taşıyıcı ayaklarla aynı düşey doğrultuda tasar-
lanmış. Üçlü askı zincirinin iki kolu kopuk ve
eksik.

Literatür ve Benzerler: Waldbaum 1983, 99-

100 pl. 37, 582; pl. 38, 583-584; Acara 1997, 202
vd; fig. 80, kat. no. 51; fig. 82, kat. no. 54;
Köroğlu 2005, 296 fig. 30, env. no. 2369; 300 fig.
35, env. no. M451.

Kat. No. 3**Ant. Müze Env. No:** 2013/191**Eserin Adı:** Situla**Eserin Yapıldığı Madde:** Bakır Alaşım**Buluntu Yeri:** Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74
m**Ölçüleri:** Alt Ç: 11; Gövde Ç: 10, Gövde Y: 5

Tanımı: Kalıp tekniğiyle yapılmış, ağız dışı çı-
kık, silindirik formlu, üste doğru hafif konik,
gövdeyi 6 adet damla formlu ayak taşımakta,
ağızdaki bütünleşik iki halkada, yarım daire
formlu yüksek kulp takılı.

Literatür ve Benzerler: Byzanz 2010, 276 fig.
312**Kat. No. 4****Eserin Adı:** Candela**Eserin Yapıldığı Madde:** Bakır Alaşım**Buluntu Yeri:** Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74
m**Ölçüleri:** Dip Ç: 8,2; Üst Ç: 4,8; Y:15,3**Tanımı:** 2 Parça

Literatür ve Benzerler: Walters 1914, 18 pl. 8,
fig. 105; Richter 1915, 375, 1310; Menzel 1969,
109 abb. 91.2; 123, abb. 107; Waldbaum 1983,
104 pl. 40, 615; Acara 1990, 59 fig. 17, kat. 19;
Bailey 1996, 75 pl. 87, 3820; 105, pl. 135, Q3923;
Xanthopoulou 1998, 114 fig. 27-28; Gökalp
2001, 111 fig. 22, kat. no. 17; 129, fig. 52, kat. no.
39; 152, fig. 90, kat. no. 66; 168, fig. 111, kat. no.
87; Atasoy 2005, 42 kat. no. 79; Bouras – Parani
2008, 78 kat. 21.

Kat. No. 5**Eserin Adı:** Candela**Eserin Yapıldığı Madde:** Bakır Alaşım

Buluntu Yeri: Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m.

Ölçüleri: Dip Ç: 8,3; Üst Ç:4,8; Y: 14,2

Tanımı: 2 Parça

Literatür ve Benzerler: Bkz. Kat. No. 4

Kat. No. 6

Eserin Adı: Candela

Eserin Yapıldığı Madde: Bakır Alaşım

Buluntu Yeri: Perge Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m

Ölçüleri: Ayak G: 8,8; Üst Ç: 6; Y: 18,3

Tanımı: 4 Parça

Literatür ve Benzerler: Waldbaum 1983, 104-105 pl. 40, 615-617; Xanthopoulou 2010, 9 fig. 16; 10, fig. 27; 37, fig. 67; 38, fig. 70.

Kat. No. 7

Eserin Adı: Candela

Eserin Yapıldığı Madde: Bakır Alaşım

Buluntu Yeri: Perge, Ja13. T12. Ta 20,26/ 19,74 m

Ölçüleri: Ayak G: 10,6; Üst Ç: 7,4; Y: 16,8

Tanımı: 3 Parça

Literatür ve Benzerler: Waldbaum 1983, 104-105 pl. 40, 615-617; Xanthopoulou 2010, 37 fig. 65-66; 38, fig. 69.

Kat. No. 8

Eserin Adı: Göbekli Çivi

Eserin Yapıldığı Madde: Bakır Alaşım-Demir

Buluntu Yeri: Perge, Jb13 T-43.

Ölçüleri: Ç: 9; K: 3,6; Uz: 17,5

Tanımı: Koyu yeşil patinalı, yarım küre formlu göbek bölümü üzerinde punta deliği ve konsentrik yivler mevcut. Kare kesitli çivi bölümü korozyonlu ve eğik.

Literatür ve Benzerler: Hoepfner 1999, 531-532; Künzl – Künzl 2003, 229 abb. 10.

Kat. No. 9

Eserin Adı: Kantar (*Statera*)

Eserin Yapıldığı Madde: Bakır Alaşım

Buluntu Yeri: Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m.

Ölçüleri: Uz. 31; Zincir Y: 29

Tanımı: Üç scalalı, kare kesitli, bitimi topuzlu ağırlık kolu üzerinde, biri gövdeden koparak ayrılmış üç askı kancası; yük için askı aparatlı, uzun zincirli iki çengel mevcut. Koyu yeşil patina, ağırlık kolunun dört yüzeyinden üçü üzerindeki scalalarda çizgilerle yapılmış birimler mevcut.

Literatür ve Benzerler: de Ridder 1915, 161 pl. 114, 3260; Holth 1919, 4 vd. pl. 1.a; Deonna 1938, pl. LIII, 404; Ross 1962, 63 pl. XLII, 73; Vierneisel 1978, 87-88 nr. 77; Visy 1994, 440 abb. 3a; Bass – van Doorninck 1982, 213 fig. 10.7, 219, fig. 10.19; Waldbaum 1983, 81 pl. 28, 435-437; Franken 1993, 91 abb. 11; Kuban 1993, 134 taf. XXXIV abb. 6; Byzanz 2001, 248 III. 25; Kürkman 2003, 37 211, kat. 29-31; Pflaum 2007, 299 pl. 1, fig. 11, 15a; Byzanz 2010, 276 fig. 312; Ferrazzoli 2012, 301 pl. 2, 15; Beghelli – Gil 2013, 730 fig. 26.

Kat. No. 10

Eserin Adı: Tripod

Eserin Yapıldığı Madde: Bakır Alaşım

Buluntu Yeri: Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m

Ölçüleri: Y: 26; Ç: 14

Tanımı: Altı insan ayağı, üstü sarmaşık yaprağı şeklindeki üç ayak, iç yüzeyi konik bir bilezikte birleşmektedir. Ayakların üst bölümündeki bilezik kayıp ve eksiktir. Zincirle gövdeye bağlı sabitleme pimlerinden biri koruna gelmiştir.

Literatür ve Benzerler: Perge-ünik.

Kat. No. 11

Eserin Adı: Üçlü Askılar

Eserin Yapıldığı Madde: Bakır Alaşım

Buluntu Yeri: Perge, Ja13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m.

Ölçüleri: Yak. Y: 14,5.

Tanımı: 25 adet, çoğu sağlam ve tam, bazılarında küçük kırık ve eksikler mevcut.

Literatür ve Benzerler: Colt 1962, 53 pl. XXII, 16; Chavane 1975, 73 pl. 22, 210, 213; Russel 1982, 137 fig. 3.22; Waldbaum 1983, 101 pl. 38, 589, 591-592; Ballance *et al.* 1989, 129 pl. 31, 46; Dalton 1901, 85 nr. 392; Richter 1915, 240 685; Holth 1919, 6 pl. 1.d; Bailey 1996, 107-108 pl. 143, Q3933; Acara 1997, 179 fig. 55, kat. no. 36; Özçatal – Olcay 1998, 536 fig. 18; Xanthopoulou 1998, 114 fig. 30, 32; Gökalp 2001, 139 fig. 69, kat. no. 50, 141 fig. 73, kat. no. 53; Byzanz 2010, 270 fig. 296-297; Ricci 2010, 255 fig. 235; 256 fig. 237; Ferrazzoli 2012, 292, 302 pl. 3, no. 27; 295, 306 pl. 7, no. 76.

Kat. No. 12

Eserin Adı: Portatif Tabure

Eserin Yapıldığı Madde: Demir

Buluntu Yeri: Perge, Ja. 13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m

Ölçüleri: Y: 63; G: 41

Tanımı: Mafsalla birbirine bağlı iki dikdörtgen çerçeveden oluşmakta. Üst bölümde topuz şekilli çıkıntılar mevcut. Bir kenarı eğik, genel durumu aşırı oksitli, mafsal sıkışmış, açılıp kapanmamakta.

Literatür ve Benzerler: Waldbaum 1983, 79 pl. 26, 423 pl. 27, 424; Crawford 1990, 92 E16 fig. 525; Oransay 2006, 229 fig. 3; Dieudonne-Glad *et al.* 2013, 141-143 fig. 72 pl. 371a-b.

Kat. No. 13

Eserin Adı: Portatif Tabure

Eserin Yapıldığı Madde: Demir

Buluntu Yeri: Perge, Ja. 13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m

Ölçüleri: Y: 61; G: 42

Tanımı: Kare kesitli çubuklardan oluşmuş, dikdörtgen çerçeve şekilli iki parça mafsalla birleşmiş. Aşırı oksitlenmiş ve sıkışmış; açılıp kapanmamakta.

Literatür ve Benzerler: Bk. kat. no. 12

Kat. No. 14

Eserin Adı: Portatif Tabure

Eserin Yapıldığı Madde: Demir

Buluntu Yeri: Perge, Ja. 13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m

Ölçüleri: Y: 67; G: 54

Tanımı: Mafsalla birbirine bağlı iki dikdörtgen çerçeveden oluşmakta. Üst bölümde topuz şekilli çıkıntılar mevcut. Ayakları oluşturan dikdörtgen çerçeveler iç kısımda daha ince çubuklarla desteklenmiş. Genel durumu aşırı oksitli, mafsal sıkışmış, açılıp kapanmamakta.

Literatür ve Benzerler: Bk. kat. no. 12

Kat. No. 15

Eserin Adı: Portatif Tabure

Eserin Yapıldığı Madde: Demir

Buluntu Yeri: Perge, Ja. 13. T12. Ta 20.26/ 19,74 m

Ölçüleri: Y: 63; G: 45

Tanımı: Mafsalla birbirine bağlı iki dikdörtgen çerçeveden oluşmakta. Bir kenarı eğik, genel durumu aşırı oksitli, mafsal sıkışmış, açılıp kapanmamakta.

Literatür ve Benzerler: Bk. kat. no. 12

BİBLİYOGRAFYA

- Acara – Olcay 1998 M. Acara – B. Y. Olcay, “Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Aziz Nikolaos Kilisesi’nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri”. *Adalya* II (1998) 249-266.
- Acara 1990 M. Acara, *Türkiye Müzelerindeki Bizans Maden Eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara 1990.
- Acara 1997 M. Acara, *Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Liturjik) Eserler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara 1997.
- Acara 1998 M. Acara, “Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* XV/1 (1998) 183-201.
- Ambrosini 2013 L. Ambrosini, “Candelabra, Thymiateria and Kottaboi at Banquets: Greece and Etruria in Comparison”. *Etruscan Studies* 16 (2013) 1-38.
- Andrianou 2006 D. Andrianou, “Chairs, Beds and Tables, Evidence for Furnished Interiors in Hellenistic Greece”. *Hesperia* 75 (2006) 219-266.
- Ataman 2010 A. D. Ataman, “Dünden Bugüne Kündürün Tedavideki Yeri”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* XII/1 (2010) 61-66.
- Atasoy 2005 S. Atasoy, *Bronz Lamps in the Istanbul Archaeological Museum*. Oxford 2005.
- Aydın 2010 A. Aydın, “Adana Müzesindeki Altıgen Gövdeli Buhurdan”. *Adalya* XIII (2010) 305-320.
- Bailey 1996 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum IV, Lamps of Metal and Stone and Lampstands*. Dorchester 1996.
- Ballance et al. 1989 M. Ballance, J. Boardman, S. Corbett – S. Hood, *Excavations in Chios 1952-1955: Byzantine Emporio*. Athens 1989.
- Bass – van Doorninck 1982 G. F. Bass – F. H. van Doorninck, *Yassiada, a Seventh-Century Byzantine Shipwreck*. Texas 1982.
- Beghelli – Gil 2013 M. Beghelli – J. P. Gil, “Corredo e Arredo Liturgico nelle Chiese tra VIII e IX Secolo, Suppellettili Antiche e Moderne, Locali e Importate tra Archeologia, Fonti Scritte e Fonti Iconografiche”. *RGZM* 60 (2013) 697-762.
- Benson 1960 J. L. Benson, “Bronze Tripods from Kourion”. *GRBS* 3 (1960) 7-16.
- Bouras – Parani 2008 L. Bouras – M. G. Parani, *Lighting in Early Byzantium*. Washington 2008.
- Brokalakis 2005 Y. Brokalakis, “Bronze Vessels from Late Roman and Early Byzantine Eleutherna on Crete”. *AntTard* 13 (2005) 44-48.
- Byzanz 2001 Byzanz, *Das Licht aus dem Osten*. Ed. C. Stiegemann. Paderborn 2001.
- Byzanz 2010 Byzanz, *Pracht und Alltag, 26. Februar bis 13. Juni*. Ed. J. Frings. Bonn 2010.
- Chavane 1975 M. J. Chavane, *Salamine de Chypre VI, Les Petits Objects*. Paris 1975.
- Colt 1962 H. D. Colt, *Excavations at Nessana*. London 1962.
- Comstock – Vermeule 1971 M. Comstock – C. Vermeule, *Greek, Etruscan and Roman Bronzes in the*

- Museum of Fine Arts Boston*. Massachusetts 1971.
- Cooney 1947 J. D. Cooney, "The Byzantine Exhibition in Baltimore the Coptic Section". *Journal of American Oriental Society* 67/4 (1947) 323-326.
- Crawford 1990 J. S. Crawford, *The Byzantine Shops at Sardis, Archaeological Exploration of Sardis* 9. Cambridge 1990.
- Crawford 1990 J. S. Crawford, *The Byzantine Shops at Sardis*. Cambridge 1990.
- Dalton 1901 O. M. Dalton, *Catalogue of Early Christian Antiquities and Objects from the Christian East in the Department of British and Medieval Antiquities and Ethnography of the British Museum*. London 1901.
- Dalton 1907 O. M. Dalton, "Gandhara Sculptures". *Man* 7 (1907) 69-70.
- de Ridder 1915 A. de Ridder, *Les Bronzes Antiques du Louvre, Tome Second, les Instruments*. Paris 1915.
- Deonna 1938 W. Deonna, *Le Mobilier Délién, Exploration Archéologique de Délos*. Paris 1938.
- Dieudonne-Glad *et al.* 2013 N. Dieudonne-Glad, M. Feugere – M. Önal, *Zeugma V, Les Objects*. Lyon 2013.
- Ferrazzoli 2012 A. F. Ferrazzoli, "Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste". Eds. B. Böhlendorf-Arslan – A Ricci, *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts*. İstanbul (2012) 289–307.
- Franken 1993 N. Franken, "Zur Typologie antiker Schnellwaagen". *BJ* 193 (1993) 69-120.
- Gaitzsch 2005 W. Gaitzsch, *Eisenfunde aus Pergamon, Geräte, Werkzeuge und Waffen* (Pergamenische Forschungen 14). Berlin 2005.
- Gökalp 2001 Z. D. Gökalp, *Türkiye Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Maden Aydınlatma Araçları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara 2001.
- Hoepfner 1999 W. Hoepfner, "Die Epoche der Griechen". Ed. Anonymous, *Geschichte des Wohnens. Band 1: 5000 vor Chr. - 500 nach Chr., Vorgeschichte, Frühgeschichte, Antike*. Ludwigsburg (1999) 129-608.
- Holth 1919 S. Holth, *Greco-Roman and Arabic Bronze Instruments and Their Medico-Surgical Use*. Kristiania 1919.
- Hostetter 1986 E. Hostetter, *Bronzes from Spina*. Mainz am Rhein 1986.
- Kara – Demirel 2014 O. Kara – M. Demirel, "Perge 2013 Yılı Kazıları, Excavations in Perge in 2013". *Anmed* 12 (2014) 277-291.
- Kara – Demirel 2015 O. Kara – M. Demirel, "Perge Antik Kenti 2012–2014 Yılı Kazıları". *Arkeoloji ve Sanat* 149 (2015) VII-XXIV.
- Köroğlu 2005 G. Köroğlu, "Bizans Dönemi Buhurdanları ve Haluk Perk Müzesindeki Örnekler". *Tuliya* I (2005) 261-303.
- Kuban 1993 Z. Kuban, "Eisenfunde aus Arykanda". Eds. J. Borchardt – G. Dobesch, *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposiums. Wien, 6-12 Mai 1990*. Wien (1993) 131-136.
- Künzl – Künzl 2003 E. Künzl – S. Künzl, *Das römische Prunkportal von Ladenburg*. Stuttgart 2003.

- Kürkman 2003 G. Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*. İstanbul 2003.
- Linderski 1996 J. Linderski, "Q. Scipio Imperator". Ed. J. Linderski, *Imperium Sine Fine*. Stuttgart (1996) 130-174.
- Liv. (= Livius, *Ab Urbe Condita*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roma Tarihi, Ab Urbe Condita: Şehrin Kuruluşundan İtibaren*. Çev. S. Şenbark. İstanbul 2002.
- Luik 2002 M. Luik, *Die Funde aus den römischen Lagern um Numantia im römisch-germanischen Zentralmuseum*. Mainz 2002.
- Menzel 1969 H. Menzel, *Antike Lampen im römisch-germanischen Zentral Museum im Mainz* (Katalog 15). Mainz 1969.
- Meriçboyu – Atasoy 1983 Y. Meriçboyu – S. Atasoy, *İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Büst Şeklinde Kantar Ağırlıkları*. İstanbul 1983.
- Metin 2012 H. Metin, *Kibyra Kandilleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum 2012.
- Militsi 2012 E. Militsi, "Small Finds from the Early Christian Settlement of Kefalos in Cos, Dodekanese". Eds. B. Böhlendorf-Arslan – A. Ricci, *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts*. İstanbul (2012) 263-275.
- Moorey 1972 P. R. S. Moorey, "A Small Tripod-Stand from Western Iran". *Iran* 10 (1972) 143-146.
- Najim – Frazier 1995 M. Najim – T. L. Frazier, *Understanding the Orthodox Liturgy: A Guide for Participating in the Liturgy of St. John Chrysostom*. California 1995.
- Nees 2012 L. Nees, "A Silver 'Stand' with Eagles in the Freer Gallery". *Ars Orientalis* 42 (2012) 221-230.
- Oransay 2006 B. S. A. Oransay, *Arykanda Antik Kentinde 1971–2002 Kazı Sezonları Ele geçen Madeni Buluntular ve Madencilik Faaliyetleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara 2006.
- Oransay 2012 A. Oransay, "Side Arkeoloji Müzesi Madeni Eser Araştırmaları 2010-2011". *Anmed X* (2012) 228-229.
- Orlin 2008 E. M. Orlin, "Octavian and Egyptian Cults: Redrawing the Boundaries of Romanness". *The American Journal of Philology* 129/2 (2008) 231-253.
- Özçatal – Olcay 2007 F. Özçatal – B. Y. Olcay, "1997 Yılı Seyitgazi İlçesi Mozaik Kurtarma Kazısı". *MKKS VIII* (1998) 529-550.
- Papalexandrou 2008 N. Papalexandrou, "Boiotian Tripods: the Tenacity of a Panhellenic Symbol in a Regional Context". *Hesperia* 77/ 2 (2008) 251-282.
- Pflaum 2007 V. Pflaum, "The Supposed Late Roman Hoard of Tools and a Steelyard from Vodice near Kalce". *Arheoloski Vestnik* 58 (2007) 285-332.
- Pitarakis 2015 B. Pitarakis, *Hayat Kısa Sanat Uzun, Bizans'ta Şifa Sanatı*. İstanbul 2015.
- Ploug *et al.* 1969 G. Ploug, E. Oldenburg, E. Hammershaimb, R. Thomsen – F. Lökkegaard, *Hama, Fouilles et Recherches 1931–1938, IV 3*. Copenhagen 1969.
- Pollen 1874 J. H. Pollen, *Ancient and Modern Furniture and Woodwork in the South Kensington Museum*. London 1874.

- Ricci 2010 A. Ricci, *Elaiussa Sebaste III, L'Agora Romana*. Ed. E. E. Schneider. İstanbul 2010.
- Richter 1915 G. M. A. Richter, *Greek, Roman and Etruscan Bronzes*. New York 1915.
- Ross 1962 M. C. Ross, *Catalogue of the Byzantine and Early Mediaeval Antiquities in the Dumbarton Oaks Collection, Vol. 1: Metalwork, Ceramics, Glyptics, Painting*. Washington 1962.
- Rowland 1949 B. Rowland, "The Hellenistic Tradition in Northwestern India". *The Art Bulletin* 31/1 (1949) 1-10.
- Russel 1982 J. Russel, "Byzantine Instrumenta Domestica from Anemurium: The Significance of Context". Ed. R. L. Hohlfelder, *City, Town and Countryside in the Early Byzantine Era*. New York (1982) 133-163.
- Schäfer 1989 T. Schäfer, *Imperii Insignia: Sella curulis und Fasces: zur Repräsentation römischer Magistrate*. Mainz am Rhein 1989.
- Schäfer 2003 T. Schäfer, "Rezeption römischer Herrschaftsinsignien in Italien und im Imperium Romanum". Eds. G. Weber – M. Zimmermann, *Propaganda – Selbstdarstellung - Repräsentation im römischen Kaiserreich des 1. Jhs. n. Chr.* Stuttgart (2003) 243-273.
- Smith 1859 W. Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. London 1859.
- Spieser 1998 J.-M. Spieser, "The Representation of Christ in the Apses of Early Christian Churches". *Gesta* 37/1 (1998) 63-73.
- TDK *Türk Dil Kurumu*
- Thickpenny 1985 H. I. Thickpenny, "Two Attic Grave Stelai in The J. Paul Getty Museum". *The J. Paul Getty Museum Journal* 13 (1985) 5-8.
- Uzzi 2007 J. D. Uzzi, "The Power of Parenthood in Official Roman Art". *Hesperia Supplements* 41 (2007) 61-81.
- van Veen 1992 H. Th. van Veen, "Republicanism in the Visual Propaganda of Cosimo I de' Medici". *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 55 (1992) 200-209.
- Velkovska 2001 E. Velkovska, "Funeral Rites According to the Byzantine Liturgical Sources". *Dumbarton Oaks Papers* 55 (2001) 21-51.
- Vierneisel 1978 K. Vierneisel, *Römisches in Antikenmuseum*. Berlin 1978.
- Visy 1994 Z. Visy, "Römische und byzantinische Schnellwaagen aus der Türkei". Ed. Anonymous, *Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen. Freiburg, 18-22. Juli 1988*. Stuttgart (1994) 435-444.
- Vitr. *de Arch.* (= Vitruvius, *De Architectura*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Mimarlık Üzerine 10 Kitap, Vitruvius, The Ten Books on Architecture*. Çev. S. Güven. İstanbul 2005.
- Waldbaum 1983 J. C. Waldbaum, *Metalwork from Sardis*. London 1983.
- Walters 1914 H. B. Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*. London 1914.
- Wanscher 1980 O. Wanscher, *Sella Curulis: the Folding Stool, an Ancient Symbol of Dignity*. Copenhagen 1980.

- Weinstock 1957 S. Weinstock, "The Image and the Chair of Germanicus". *JRS* 47/1-2 (1957) 144-154.
- Wood 1907 F. Wood, *The Silk Road: Two Thousand Years in the Heart of Asia*. California 2002.
- Xanthopoulou 1998 M. Xanthopoulou, "Le Mobilier Ecclesiastique Metallique de la Basilique de Saint-Tite a Gortyne (Crete Centrale)". *CahArch* 46 (1998) 103-119.
- Xanthopoulou 2010 M. Xanthopoulou, *Les Lampes en Bronze à L époque Paléochrétienne*. Paris 2010.

